

KMP.571.1.2014.AJ

Raport przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji z wizytacji w Zakładzie Karnym w Białej Podlaskiej

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku z dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 16-17 października 2013 r., do Zakładu Karnego w Białej Podlaskiej (zwanego dalej Zakładem lub jednostką) udali się pracownicy Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem): Małgorzata Molak (pedagog resocjalizacyjny), dr Joanna Żuchowska (specjalista chorób wewnętrznych), Przemysław Kazimirski, Wojciech Sadownik oraz dr Aleksandra Iwanowska (prawnicy). W wizytacji uczestniczył także ekspert z zakresu psychologii Paweł Jeziński. Wyniki ekspertyzy zostały włączone w treść Raportu.

Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji sprawdzili na miejscu sposób traktowania osób pozbawionych wolności, w szczególności pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji wykonano następujące czynności:

1. przeprowadzono rozmowę z mjr. Leszkiem Wojciechowskim - dyrektorem Zakładu;
2. dokonano oglądu pomieszczeń w oddziałach mieszkalnych, w tym: wybranych losowo cel mieszkalnych, świetlicy, celi izolacyjnej, celi zabezpieczającej;

3. dokonano oglądu kantyny, łaźni, sal widzeń, kaplicy, pomieszczeń, kompleksu oświatowo-sportowego, ambulatorium, izby chorych oraz magazynu;
4. przeprowadzono w czasie wizytacji cel mieszkalnych i innych pomieszczeń rozmowy z osadzonymi oraz pracownikami jednostki;
5. przeprowadzono na osobności indywidualne rozmowy z wybranymi osadzonymi, w szczególności z osobami niepełnosprawnymi fizycznie, osobami w podeszłym wieku oraz z tymczasowo aresztowanymi;
6. zapoznano się z dostępną w jednostce dokumentacją, w tym: aktami wybranych osadzonych, skargami osadzonych, protokołami z zastosowania środków przymusu bezpośredniego, protokołami z narad kierownictwa.

W trakcie wizytacji wykonano dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza.

Pracownicy Mechanizmu poinformowali kierownictwo Zakładu o ustaleniach dokonanych w ramach powyższych czynności, a także wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: Zarządzenie Nr 36/2013 Dyrektora Zakładu Karnego w Białej Podlaskiej z dnia 28 maja 2013 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Białej Podlaskiej, Zarządzenie Nr 38/2013 Dyrektora Zakładu Karnego w Białej Podlaskiej z dnia 26 czerwca 2013 r. wprowadzające zmiany do Zarządzenia nr 36/2013 r., sprawozdanie z wizytacji przeprowadzonej przez sędziego penitencjarnego Sądu Okręgowego w Lublinie, protokół z kontroli przeprowadzonej przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Białej Podlaskiej, informację o przypadkach zastosowania środków przymusu bezpośredniego, informację o sposobie załatwienia skarg osadzonych w latach 2012-2013 do dnia wizytacji, plan szkoleń ogólnozakładowych na rok 2012 oraz 2013, informację o strukturze działu penitencjarnego, informację o nagrodach oraz środkach dyscyplinarnych wymierzonych wobec osadzonych w latach 2012-2013 do dnia wizytacji, informację o organizacji i zakresie działania służby zdrowia w jednostce, zestawienie imprez kulturalno-oświatowych i sportowych zorganizowanych

w jednostce w latach 2012-2013 do dnia wizytacji, informację o realizowanych programach dla osadzonych, informację o stanie zatrudnienia osadzonych, zestawienie kursów zawodowych zorganizowanych dla osadzonych w latach 2012-2013 do dnia wizytacji, informację o działalności Kompleksu Oświatowo-Sportowego, informację o realizacji programów przez poszczególnych wychowawców w okresie od czerwca 2012 r. do września 2013 r., wykaz zdarzeń nadzwyczajnych oraz przypadków samoagresji osadzonych, cennik towarów dostępnych w kantynie, jadłospis oraz wykaz diet.

2. Charakterystyka jednostki

Zakład Karny w Białej Podlaskiej przeznaczony jest dla recydywistów penitencjarnych odbywających karę w zakładzie karnym typu półotwartego oraz dla tymczasowo aresztowanych. W ramach jednostki funkcjonuje oddział terapeutyczny przeznaczony dla recydywistów penitencjarnych odbywających karę w zakładach typu półotwartego lub zamkniętego uzależnionych od alkoholu.

Pojemność Zakładu wynosi 278 miejsc. Według stanu na dzień 16 października 2013 r. w jednostce faktycznie przebywało 272 osadzonych: 234 skazanych oraz 38 tymczasowo aresztowanych.

3. Personel

W dziale penitencjarnym zatrudnionych jest 5 wychowawców pracujących w oddziałach mieszkalnych, wychowawca ds. kulturalno-oświatowych, psycholog oraz inspektor ds. realizacji Programu Operacyjnego *Kapitał Ludzki*. Zgodnie z przekazanymi informacjami, w czasie wizytacji pod opieką 2 wychowawców z oddziału II było po 40 skazanych, wychowawca z oddziału III sprawował opiekę nad 49 osadzonymi, a dwaj wychowawcy z oddziału I -odpowiednio nad 55 skazanymi oraz 35 skazanymi i 35 tymczasowo aresztowanymi. Obok najliczniejszej grupy osadzonych pozostających pod opieką, największe obciążenie pracą wychowawców z oddziału I związane jest również z osadzaniem w tym oddziale osób przygotowywanych do zwolnienia z jednostki, co generuje dodatkowe obowiązki. Wobec powyższego, zgodnie z udzielonymi informacjami,

dyrektor Zakładu dostrzega konieczność zatrudnienia na 0,5 etatu kolejnego wychowawcy w oddziale I. Również w opinii przedstawicieli KMP zachodzi potrzeba zwiększenia obsady etatowej wychowawców we wskazanym oddziale. Należy bowiem wskazać w tym miejscu, iż zgodnie z uzasadnieniem Instrukcji Nr 2/12 Dyrektora Generalnego Służby Więziennej z dnia 29 lutego 2012 r. w *sprawie tworzenia i organizacji oddziałów penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych* (dalej: instrukcja) w celu osiągnięcia standardów pracy penitencjarnej na jednego wychowawcę powinno przypadać nie więcej niż 40 skazanych lub 60 tymczasowo aresztowanych.

Pod opieką psychologa przebywało natomiast ok. 250 osadzonych. Zdaniem wizytujących zatrudnienie w dziale penitencjarnym jednostki jednego psychologa jest niewystarczające dla zapewnienia osadzonym właściwej pomocy psychologicznej. Także przytoczona instrukcja stanowi, że na jednego psychologa penitencjarnego powinno przypadać 200 osadzonych. Mimo iż w ocenie przedstawicieli Mechanizmu standard ten nie jest prawidłowy ze względu na zbyt wysoko określoną liczbę osadzonych przypadających na jednego psychologa, tym niemniej należy go przywołać, gdyż w wizytowanej jednostce nie jest on spełniony. Co więcej, przy obecnym obciążeniu pracą psychologa niemożliwe wydaje się spełnienie wymogu określonego w § 3 ust. 7 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 roku w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2013 r., poz. 1067), iż psycholog prowadzi badania psychologiczne, udziela pomocy psychologicznej oraz obejmuje skazanych odpowiednimi oddziaływaniami psychokorekcyjnymi lub terapeutycznymi. Pracownicy KMP przypominają, że zgodnie ze stanowiskiem CPT - *w przypadku niewystarczającej liczby personelu może okazać się niezbędna praca w godzinach nadliczbowych, w celu utrzymania podstawowego poziomu bezpieczeństwa i systemu zaopatrzenia na terenie zakładu karnego. Taki stan rzeczy może łatwo doprowadzić do wysokiego poziomu stresu wśród personelu i jego przedwczesnego „wypalenia”, co może wzmóc napięcie obecne w każdym zakładzie karnym* (Fragment § 26 Jedenastego Sprawozdania Ogólnego

[CPT/Inf (2001) 16]). Mając na względzie powyższe przedstawiciele KMP formułują zalecenie zwiększenia obsady psychologicznej w Zakładzie.

Funkcjonariusze wizytowanej jednostki biorą udział w okresowych szkoleniach organizowanych przez Służbę Więzienną. W 2012 r. dla funkcjonariuszy działu penitencjarnego przeprowadzono szkolenia m.in. z zakresu profilaktyki zachowań autoagresywnych i suicydalnych, stresu aklimatyzacyjnego u osadzonych oraz sposobów jego minimalizacji, pracy wychowawczej z osobami tymczasowo aresztowanymi, form pracy oświatowo-wychowawczej i sportowej wśród osadzonych, udzielania pomocy postpenitencjarnej. Plan szkoleń na rok 2013 obejmuje bardzo zbliżone do poprzednich obszary tematyczne. Z kolei funkcjonariusze działu ochrony w okresie od początku 2012 r. do dnia wizytacji uczestniczyli m.in. w szkoleniach dotyczących postępowania z osadzonymi reprezentującymi różne kultury i wyznania, zasad stosowania środków przymusu bezpośredniego, zagrożeń związanych z korupcją w Służbie Więziennej i jej przeciwdziałaniu. Zgodnie z przekazanymi informacjami planowany był jeszcze udział funkcjonariuszy z działu ochrony w szkoleniu z zasad udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej, zasad użycia defibrylatora, a także dialogu międzykulturowego jako elementu pracy funkcjonariuszy oraz pracowników realizujących obowiązki w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi. W opinii pracowników Mechanizmu przedstawiona powyżej oferta szkoleń warta jest uznania z uwagi na różnorodny zakres podejmowanych zagadnień.

Mając na uwadze specyfikę pracy z osobami pozbawionymi wolności, wartym rozważenia, w ocenie przedstawicieli KMP, byłoby objęcie funkcjonariuszy pracujących w bezpośrednim kontakcie z osadzonymi także szkoleniami z zakresu komunikacji interpersonalnej, umiejętności radzenia sobie ze stresem oraz przeciwdziałania wypaleniu zawodowemu, a także praw osób pozbawionych wolności. W tym miejscu warto przywołać Standardy Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (patrz: Fragment Drugiego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (92) 3] dot. szkoleń funkcjonariuszy służb porządku publicznego), które wskazują, że nie ma lepszej gwarancji przeciwko złemu traktowaniu osoby pozbawionej wolności, niż dobrze wyszkolony

funkcjonariusz Policji czy Służby Więziennej. CPT kładzie także szczególny nacisk na konieczność rozwijania umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej. W przytoczonym uprzednio sprawozdaniu stwierdzono bowiem, że (...) *zdolność do komunikacji interpersonalnej powinna stanowić najważniejszy czynnik w procesie rekrutacji personelu służb egzekwujących przestrzeganie prawa oraz podczas szkolenia powinien zostać położony znaczny nacisk na rozwijanie umiejętności komunikacji interpersonalnej opartych na szacunku dla godności ludzkiej. Posiadanie takich umiejętności często umożliwia funkcjonariuszowi policji lub służb więziennych rozładowanie sytuacji, które w przeciwnym wypadku mogłyby stać się przyczynkiem do wybuchu przemocy, zaś bardziej ogólnie prowadzi do obniżenia napięcia oraz podniesienia jakości życia w policji oraz zakładach więziennictwa, co przynosi korzyść wszystkim osobom zainteresowanym.*

Zgodnie z udzielonymi przedstawicielom Mechanizmu informacjami od początku 2012 r. do dnia wizytacji nie były prowadzone postępowania dyscyplinarne ani karne przeciwko funkcjonariuszom zatrudnionym w jednostce.

4. Warunki bytowe

Warunki bytowe panujące w jednostce należy określić jako dobre. Za wyróżniający się pod tym względem można uznać oddział III. W czasie wizytacji cele mieszkalne na tym oddziale były odnowione i utrzymane w czystości.

W wizytowanych celach na oddziale I i II kąpiki sanitarne posiadały pełną zabudowę, natomiast w oddziale III wyodrębniono 3 oddzielne pomieszczenia sanitarne na korytarzu oddziału.

Łóżka piętrowe w wizytowanych celach nie posiadały zabezpieczeń przed wypadnięciem oraz drabinek umożliwiających wejście na górny poziom. W ocenie przedstawicieli KMP zaobserwowane braki mogą przyczynić się do upadków (m.in. osób, które nie ujawniły informacji o takich schorzeniach jak padaczka) i spowodować ewentualne uszkodzenia ciała osób, które wchodzą na łóżka, korzystając z dostępnego, nieprzystosowanego do tego sprzętu kwaterunkowego lub próbując na nie wskoczyć. Dla osób o obniżonej sprawności fizycznej wejście

na piętrowe łóżko może okazać się bardzo trudne lub praktycznie niemożliwe. Uwagi przedstawicieli KMP odnośnie analizowanej kwestii zostały podzielone przez dyrektora jednostki, który podczas podsumowania wyjaśnił, iż wyposażenie łóżek w drabinki i zabezpieczenia zostało uprzednio zaplanowane z terminem realizacji do końca listopada bieżącego roku.

Rzeczy osobiste osadzeni przechowują w specjalnie przeznaczonych do tego kontenerach. Kontenerów takich nie zapewniono jedynie osadzonym zakwaterowanym w oddziale I w celi nr 120, co przedstawiciele Mechanizmu zalecają uzupełnić.

Plac spacerowy dla osadzonych z oddziału III zlokalizowany jest bezpośrednio przed wejściem do oddziału. Plac wyposażono w ławki oraz wyznaczono na nim strefę przeznaczoną do palenia wyrobów tytoniowych. Pawilon mieszkalny, w którym zlokalizowany jest III oddział pozostaje w ciągu dnia otwarty, w związku z czym dozwolony jest swobodny ruch osadzonych na plac spacerowy. Spacerory dla osadzonych z oddziału I i II realizowane są natomiast w formie zorganizowanej. Uwagę wizytujących zwrócił brak częściowych zadaszeń na placach spacerowych przeznaczonych dla osadzonych z dwóch uprzednio wskazanych oddziałów.

W jednostce znajdują się 2 łaźnie – łaźnia przeznaczona dla osadzonych z oddziałów I i II oraz łaźnia oddziału mieszkalnego III. Należy wskazać, że w łaźni przeznaczonej dla osadzonych z oddziału I i II znajduje się 15 nieosłoniętych stanowisk prysznicowych. W opinii przedstawicieli Mechanizmu, w celu realizacji prawa osadzonych do intymności konieczne jest zapewnienie przesłon w łaźniach. Również Centralny Zarząd Służby Więziennej w piśmie z dnia 15.03.2010 r. o sygnaturze BPR-0510/932/10/Z-1 poinformował Rzecznika Praw Obywatelskich, iż przedstawiciele Biura Kwatermistrzowsko-Inwestycyjnego w toku prowadzonych kontroli zwracają uwagę na konieczność wykonywania w łaźniach ścianek między prysznicami.

Osoby osadzone w oddziale III mogą korzystać z kąpeli codziennie od poniedziałku do piątku, a w indywidualnych sytuacjach także w soboty. Kąpiel osadzonych z oddziałów I i II odbywa się natomiast raz w tygodniu, co stanowi

minimum określone w normach krajowych. Warto w tym miejscu podkreślić, że zgodnie z regułą 19.4 Europejskich Reguł Więziennych, każdy więzień powinien mieć prawo wykąpać się lub wziąć prysznic, jeśli to możliwe, codziennie, lecz przynajmniej dwa razy w tygodniu (a w razie potrzeby częściej) w interesie ogólnej higieny. Można także przytoczyć orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydane w sprawie Ananyev i inni przeciwko Rosji, w którym Trybunał zauważył, że prawdziwie ludzkie środowisko nie jest możliwe bez łatwego dostępu do toalety czy możliwości utrzymania swego ciała w czystości. Trybunał często stwierdzał, że czas na wzięcie prysznica, zwykle przyznawany więźniom w aresztach śledczych w Rosji, ograniczony do 15 – 20 minut raz w tygodniu, był oczywiście niewystarczający do zachowania właściwej higieny ciała [orzeczenie w trybie wyroku pilotażowego – 10 stycznia 2012 r., Izba (Sekcja I), skargi nr 42525/07 i 60800/08]. Przedstawiciele Mechanizmu również stoją na stanowisku, że możliwość kąpieli raz na tydzień jest niewystarczająca do utrzymania należytej higieny w związku z czym zalecane jest zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych w oddziałach I i II. Należy wskazać, iż w piśmie z dnia 10 września 2013 r. o sygnaturze D-072-232/13 skierowanym do Dyrektora Zespołu *Krajowy Mechanizm Prewencji* także Dyrektor Narodowego Instytutu Zdrowia Publicznego – Państwowego Zakładu Higieny dostrzegł konieczność zwiększenia liczby kąpieli dla osadzonych.

W czasie wizytacji w jednostce prowadzono prace remontowe związane z doprowadzeniem ciepłej wody do cel mieszkalnych w oddziałach I i II. Zgodnie z przekazanymi informacjami inwestycja ta zostanie zrealizowana do końca bieżącego roku. Osadzeni z oddziału III mogą pobierać ciepłą wodę z łaźni.

Osadzeni posiadający środki finansowe 3 razy w miesiącu mogą dokonywać zakupów artykułów dopuszczonych do sprzedaży w jednostce. Zakupy realizowane są podczas bezpośrednich wizyt osadzonych w kantynie, w której dostępny jest stosunkowo szeroki wybór produktów, w tym warzywa, owoce oraz preparaty witaminowe. Kantyna realizuje także indywidualne zamówienia osadzonych.

Podczas oglądu kantyny wizytujący zwrócili uwagę na wywieszony w niej wykaz artykułów zakazanych osobom korzystającym z diety lekkostrawnej oraz listy osób korzystających z diety lekkostrawnej oraz diety cukrzycowej. Zapytany o powyższe dyrektor Zakładu wyjaśnił, iż osoby korzystające z diet innych niż podstawowa nie mogą dokonywać w kantynie zakupu niektórych produktów. W opinii przedstawicieli Mechanizmu przedstawiona praktyka nie znajduje podstaw w obowiązującym stanie prawnym, bowiem art. 113a kkw w §1 stanowi, iż skazany ma prawo dokonywać zakupu artykułów dopuszczonych do sprzedaży w zakładzie karnym bez wprowadzania jakichkolwiek ograniczeń w tym zakresie, a rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 2 września 2003 r. w sprawie określenia wartości dziennej normy żywienia oraz rodzaju diet wydawanych osobom osadzonym w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 167, poz. 1633) w załączniku nr 1 zawiera wykaz produktów zabronionych jedynie przy sporządzaniu diet lekkostrawnej i cukrzycowej. Żaden z przepisów nie zezwala zatem na wprowadzanie ograniczeń w zakupie określonych produktów ze względu na przyznaną dietę. Należy wskazać, iż podczas podsumowania czynności wizytacyjnych dyrektor Zakładu podzielił opinię przedstawicieli Mechanizmu i zobowiązał się do wyeliminowania powyższego zakazu.

W rozmowach indywidualnych, jak i prowadzonych podczas oglądu cel mieszkalnych osadzeni zgłosili problem kontroli otrzymywanych przez nich paczek. Rozmówcy przedstawicieli Mechanizmu podnieśli, iż w zależności od decyzji funkcjonariusza przeprowadzającego kontrolę te same artykuły mogą być im wydane lub zatrzymane. Pomimo bardzo ogólnie sformułowanego w art. 113a §5 kkw ograniczenia odnośnie produktów, które nie mogą być osadzonym dostarczane w paczkach przedstawiciele KMP poddają kierownictwu Zakładu do rozważenia możliwość opracowania szczegółowej listy takich artykułów. Zgodnie z przekazanymi wizytującym sygnałami, takie rozwiązanie byłoby preferowane przez osadzonych, gdyż pozwoliłoby na ujednoczenie praktyki funkcjonariuszy we wskazanym obszarze i nie narażałoby rodzin osób pozbawionych wolności na niepotrzebne koszty związane z zakupem i przesłaniem artykułów, co do których nie ma pewności, że zostaną osadzonym wydane.

Podsumowując uwagi dotyczące warunków bytowych w jednostce należy zauważyć, iż nie jest ona dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych. W czasie wizytacji zakład nie dysponował bowiem ani jedną celą przystosowaną do potrzeb osób niepełnosprawnych, ambulatorium zlokalizowane jest na pierwszym piętrze jednego z dwóch pawilonów jednostki, a wejście do pomieszczeń kompleksu oświatowo-sportowego oraz sal widzeń możliwe jest tylko stromymi schodami. W związku z powyższym należy wskazać, że zgodnie z przyjętą w dniu 1 sierpnia 1997 r. przez Sejm RP *Kartą Praw Osób Niepełnosprawnych* (M. P. z 1997 r. Nr 50, poz. 475) osoby niepełnosprawne mają prawo życia w środowisku wolnym od barier funkcjonalnych. Ponadto w dniu 6 września 2012 r. Polska ratyfikowała przyjętą w dniu 13 grudnia 2006 r. przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych *Konwencję o prawach osób niepełnosprawnych* (Dz. U. z 2012 r., poz. 1169) zobowiązującą do umożliwienia osobom niepełnosprawnym niezależnego życia i pełnego udziału we wszystkich jego sferach. Oba wymienione dokumenty mają zastosowanie również w odniesieniu do osób pozbawionych wolności oraz środowiska stworzonego w miejscu ich osadzenia. Wobec powyższego wszelkie instytucje państwowe, winny podejmować działania ukierunkowane na urzeczywistnienie praw osób z niepełnosprawnością. Omawiając potrzebę dostosowania jednostek penitencjarnych do potrzeb osób niepełnosprawnych warto także zwrócić uwagę na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 2006 r. w sprawie *Vincent przeciwko Francji* (6253/03), w którym Trybunał stwierdził naruszenie art. 3 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka przez osadzenie więźnia poruszającego się na wózku inwalidzkim w celi, której wyposażenie nie było całkowicie dostosowane do osób niepełnosprawnych oraz której nie był w stanie samodzielnie opuścić. Mając na względzie treść wskazanych aktów prawnych oraz orzecznictwa Trybunału, pracownicy KMP zalecają uwzględnienie konieczności dostosowania infrastruktury Zakładu do potrzeby osoby z niepełnosprawnością w planowanych remontach i modernizacjach.

5. Traktowanie

Z obserwacji pracowników KMP wynika, że atmosfera panująca w jednostce jest dobra. Osadzeni z którymi przedstawiciele Mechanizmu przeprowadzali rozmowy w celach mieszkalnych oraz rozmowy indywidualne, bardzo pozytywnie oceniali traktowanie przez funkcjonariuszy zarówno z działu penitencjarnego jak i ochrony. Rozmówcy wskazali również, iż wychowawcy są zawsze dostępni, m. in. dzięki systematycznemu wizytowaniu cel mieszkalnych i starają się pomóc w rozwiązaniu zgłoszonych im problemów. Z kolei osoby przebywające w czasie wizytacji w celach przejściowych potwierdziły, iż podczas przeprowadzonych z nimi rozmów wstępnych wychowawcy w zrozumiwały sposób przekazali kompleksowe informacji o przysługujących im prawach, ciążących na nich obowiązkach oraz zasadach funkcjonowania w wizytowanej jednostce.

Należy wskazać jednak, iż pracownicy Mechanizmu odebrali również sygnały świadczące o niewłaściwym traktowaniu skazanego narodowości . Zgodnie z przekazanymi informacjami niewłaściwe traktowanie w omawianym przypadku miało przybierać formę zwracania się do osadzonego z użyciem pejoratywnie odbieranego określenia , popędzania go w wulgarny sposób, np. w drodze do łaźni lub kantyny, utrudniania kontaktu z wychowawcą oraz reagowania oddziałowego na wezwanie słowami typu *wybij jeszcze raz kłapę to ci zęby wybiję*. Biorąc pod uwagę fakt, iż przedstawione sygnały pochodziły od kilku rozmówców, którzy w sposób zbieżny i precyzyjny przedstawiali okoliczności ich zaistnienia, a także słowa jakimi oddziałowi oraz doprowadzający zwracali się do osadzonego narodowości można uznać, że zachodzi duże prawdopodobieństwo doświadczania przez wskazanego osadzonego poniżającego traktowania.

Należy przypomnieć, że zgodnie z treścią art. 27 ustawy z dnia 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz. U. Nr 79, poz.523 ze zm.) funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej w postępowaniu wobec osób pozbawionych wolności są obowiązani w szczególności szanować ich prawa i godność. Na konieczność wykonywania kary pozbawienia wolności z poszanowaniem godności ludzkiej wskazuje również art. 4 kkw.

W opinii przedstawicieli KMP przedstawiona sytuacja wymaga przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego, a w przypadku potwierdzenia wskazanych nieprawidłowości – wyeliminowania przypadków niewłaściwego traktowania osadzonego.

W analizowanym obszarze traktowania osób pozbawionych wolności część rozmówców zwróciła uwagę na problem przeprowadzania kontroli osobistych w kaplicy. Powyższą praktykę należy uznać za nieprawidłową. Przeprowadzanie kontroli osobistych w kaplicy może bowiem u osadzonych powodować dyskomfort psychiczny związany z koniecznością rozebrania się w miejscu kultu religijnego.

W roku 2012 w jednostce zarejestrowano wpływ 41 skarg osób pozbawionych wolności, wśród których dominowały skargi dotyczące traktowania przez funkcjonariuszy i pracowników SW, przetransportowania, warunków bytowych, zatrudnienia oraz wymierzonych kar dyscyplinarnych. Z kolei w roku 2013 do dnia wizytacji osadzeni wnieśli 58 skarg, w których najczęściej podnosili kwestie związane z wymierzonymi karami dyscyplinarnymi, decyzjami dyrektora oraz komisji penitencjarnej, traktowaniem przez funkcjonariuszy i pracowników SW, udzielaniem przepustek oraz warunkami bytowymi. Łącznie w analizowanym okresie 3 skargi zostały uznane za zasadne – 2 z nich dotyczyły niewypłacenia dodatkowego rocznego wynagrodzenia za pracę, a 1 umieszczenia w celi z osobami palącymi wyroby tytoniowe.

W 2012 r. w jednostce odnotowano 8 zdarzeń nadzwyczajnych, w tym m.in. 2 przypadki samowolnego oddalenia się osoby pozbawionej wolności w trakcie pobytu poza terenem jednostki w systemie bez konwojenta, 2 usiłowania samobójcze oraz zgon osadzonego. Od początku 2013 r. do dnia wizytacji odnotowano natomiast 13 zdarzeń nadzwyczajnych, w tym: 3 zdarzenia zakwalifikowane jako bójka lub pobicie, 3 przypadki ujawnienia przedmiotu niebezpiecznego lub niedozwolonego oraz 3 przypadki samowolnego oddalenia się osoby pozbawionej wolności w trakcie pobytu poza terenem jednostki w systemie bez konwojenta.

Z udostępnionego wizytującym zestawienia samoagresji wynika, że w 2012 r. osadzeni w Zakładzie dokonali łącznie 4 tego typu zachowań (2

samouszkodzenia oraz 2 próby samobójcze). Natomiast w 2013 r. do dnia wizytacji odnotowano łącznie 6 samoagresji, w tym 3 zachowania dokonane przez tego samego osadzonego (2 odmowy przyjęcia posiłku, 2 samouszkodzenia oraz 2 próby samobójcze). Łącznie 7 tego typu zachowaniom przypisano charakter instrumentalny, a 2 zakwalifikowano jako samoagresje o podłożu emocjonalnym.

Przedstawiciel KMP zapoznał się z nagraniami oraz dokumentacją z 2 przypadków zastosowania środków przymusu bezpośredniego w jednostce, które nie wzbudziły zastrzeżeń w zakresie zasadności i prawidłowości ich przebiegu.

6. Dyscyplinowanie

Z udostępnionych przedstawicielom KMP danych wynika, iż w okresie od 01.01.2012 r. do 16.10.2013 r. łącznie wymierzono w jednostce 371 kar dyscyplinarnych, w tym 30 wobec tymczasowo aresztowanych. W większości przypadków wymierzano naganę (161 przypadków, w tym 17 wobec tymczasowo aresztowanych) oraz pozbawienia możliwości otrzymania paczki żywnościowej przez okres 3 miesięcy (96 przypadków), a także umieszczenie w celi izolacyjnej na okres do 28 dni (31 przypadków, w tym wobec 1 tymczasowo aresztowanego). W tym samym okresie osadzonym udzielono 4209 nagród i ulg, w tym 174 wobec tymczasowo aresztowanych. Najczęściej było to zezwolenie na otrzymanie dodatkowej paczki żywnościowej (1015 przypadków, w tym 57 wobec tymczasowo aresztowanych), zezwolenie na dokonywanie dodatkowych zakupów artykułów żywnościowych i wyrobów tytoniowych oraz przedmiotów dopuszczonych do sprzedaży (689 przypadków, w tym 48 wobec tymczasowo aresztowanych) oraz pochwała (594 przypadków). Na uwagę zasługuje również liczba przyznanych osadzonym, w analizowanym okresie, nagród w postaci zezwolenia na dłuższe lub dodatkowe widzenie (łącznie 423 przypadki), zezwolenia na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej (131 przypadków) oraz nagród o charakterze wolnościowym, tj. zezwolenia na widzenie bez dozoru poza obrębem zakładu karnego, z osobą najbliższą lub godną zaufania, na okres nie przekraczający jednorazowo 30 godzin (655

przypadków), a także zezwolenia na opuszczenie zakładu karnego bez dozoru, na okres nieprzekraczający jednorazowo 14 dni (563 przypadki). Powyższe dane uzasadniają twierdzenie, iż kierownictwo jednostki dostrzega konieczność utrzymywania więzi osób pozbawionych wolności ze światem zewnętrznym i tym samym umożliwienia im, pomimo izolacji, utrzymania poczucia pewnego uczestnictwa w życiu rodzinnym i społecznym.

Wizytujący nie odebrali uwag ze strony osadzonych dotyczących analizowanego obszaru.

7. Prawo do informacji

Dokumentem regulującym zasady funkcjonowania osadzonych w jednostce jest zarządzenie Nr 36/2013 Dyrektora Zakładu Karnego w Białej Podlaskiej z dnia 28 maja 2013 r. w sprawie ustalenia porządku wewnętrznego w Zakładzie Karnym w Białej Podlaskiej wraz z zarządzeniem zmieniającym. W ocenie przedstawicieli Mechanizmu przepisy zawarte w powyższych aktach sformułowane są jasno za wyjątkiem §5 zarządzenia nr 38/2013 z dnia 26 czerwca 2013 r., zgodnie z którym *widzenia dla osadzonych odbywają się w każdy czwartek i niedzielę w godzinach 08.00-15.00 za wyjątkiem sobót.*

W czasie wizytacji kopie porządku wewnętrznego dostępne były dla osadzonych w celach mieszkalnych. W bibliotece znajdowały się natomiast aktualne akty prawne oraz tłumaczenia regulaminu organizacyjno-porządkowego odbywania kary pozbawienia wolności na języki obce. Zastrzeżenia wizytujących wzbudził jedynie fakt, iż osadzonym przebywającym w celach przejściowych w dniu wizytacji wydano egzemplarze kodeksu karnego wykonawczego w pierwotnym brzmieniu.

W czasie wizytacji w oddziale III brakowało adresów instytucji krajowych oraz międzynarodowych stojących na straży praw człowieka, co przedstawiciele Mechanizmu zalecają uzupełnić.

Z informacji przekazanych od osadzonych oraz udostępnionych pracownikom KMP treści komunikatów transmitowanych za pośrednictwem radiowęzła nie wynika, aby w jednostce upowszechniana była wiedza z zakresu

orzecznictwa w sprawach dotyczących osób pozbawionych wolności. Potrzeba upowszechniania wśród osadzonych prawnych skutków m.in. orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w odniesieniu do osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych, została zauważona przez sam Trybunał Konstytucyjny. W wyniku prowadzonej przez Rzecznika Praw Obywatelskich korespondencji na ten temat otrzymano informację, iż powyższa kwestia jest przedmiotem coraz liczniejszej korespondencji od osób osadzonych w zakładach karnych lub przebywających w aresztach śledczych. W związku z powyższym Trybunał Konstytucyjny podjął starania aby – w przypadku rozstrzygnięcia Trybunału Konstytucyjnego dotyczącego osób pozbawionych wolności lub tymczasowo aresztowanych – przygotować stosowną informację o danym wyroku i jego (prawnych oraz praktycznych) skutkach, a następnie, we współpracy z odpowiednimi organami Służby Więziennej, przekazywać zainteresowanym. Warto podkreślić, iż powyższa działalność edukacyjna powinna stanowić jeden z podstawowych elementów pracy penitencjarnej służącej m.in. kształtowaniu świadomości oraz zapewnianiu osadzonym dostępu do elementarnej informacji w zakresie ich sytuacji prawnej. Żadne względy nie powinny ograniczać przedsięwzięć na rzecz popularyzacji prawa oraz edukacji obywatelskiej w sprawach publicznych. Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają zatem pozyskanie przez władze jednostki zbiorów orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego oraz Europejskiego Trybunału Praw Człowieka. Dobrym sposobem upowszechniania wiedzy na ich temat byłoby tworzenie tematycznych audycji emitowanych przez radiowęzeł.

8. Prawo do kontaktów ze światem zewnętrznym

Osadzeni mogą korzystać z samoinkasujących aparatów telefonicznych we wszystkie dni tygodnia w oddziale I i II w godzinach od 8.30 do 18.30, a w oddziale III w godz. 6.15-21.30. Czas trwania rozmowy nie może przekroczyć 15 minut.

Widzenia osadzonych z oddziałów I i II odbywają się w soboty i niedziele w godz. 8.00-15.00, a widzenia skazanych z oddziału III realizowane są codziennie od poniedziałku do soboty w godz. 9.00-15.00. Ponadto widzenia

odbywają się w drugi dzień Świąt Wielkanocnych oraz drugi dzień Świąt Bożego Narodzenia.

Kompleks sal widzeń zlokalizowany jest w suterenie budynku administracji. W jego skład wchodzi sala do widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą z 4 wydzielonymi stanowiskami oraz 3 sale do widzeń w sposób umożliwiający bezpośredni kontakt z osobą odwiedzającą, przy oddzielnym stoliku. Ograniczona powierzchnia pomieszczeń przeznaczonych do widzeń nie pozwoliła na wyodrębnienia kącika dla dzieci, jednakże w jednej z sal zgromadzono zabawki, klocki i książeczki udostępniane dzieciom w trakcie widzeń. Zdaniem przedstawicieli KMP sale widzeń, poza odnowionymi stanowiskami do widzeń w sposób uniemożliwiający bezpośredni kontakt, wymagają przeprowadzenia prac remontowych z uwagi na widoczne ślady zawilgoceń, zagrzybień oraz ubytki farby. W suterenie oddziału III zlokalizowano natomiast pomieszczenie do widzeń w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej, którego wyposażenie określone zostało w załączniku do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U. z 2003 r. Nr 186, poz.1820). Dostęp do wskazanego pomieszczenia możliwy jest wyłącznie poprzez świetlicę oddziałową, jednakże, zgodnie z przekazanymi informacjami, w trakcie realizacji widzeń jest ona zamykana w celu zapewnienia prywatności osobom korzystającym z widzenia.

Wątpliwości pracowników Mechanizmu wzbudziła rozbieżność między informacjami przekazanymi przez dyrektora Zakładu a uregulowaniami zawartymi w porządku wewnętrznym odnośnie miejsca, w którym realizowane są nagrody w postaci zezwolenia na widzenie bez osoby dozorującej oraz zezwolenia na widzenie w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej. Podczas oglądu kompleksu sal widzeń dyrektor wskazał bowiem, iż widzenia określone w art. 138 § 1 pkt 2 i 3 realizowane są wyłącznie w sali widzeń zlokalizowanej w suterenie oddziału III, natomiast zgodnie z § 14 ust. 1 pkt 4 porządku wewnętrznego widzenia w oddzielnym pomieszczeniu, bez osoby dozorującej dla skazanych odbywających karę w zakładzie karnym typu zamkniętego odbywają się w sali

widzeń w budynku administracji. Wskazać należy, że sale te objęto monitoringiem, co zaprzecza istocie tej formy nagrody jaką ma być możliwość spotkania z bliskimi w warunkach wzmożonej prywatności. Mając na względzie powyższe uwagi, przedstawiciele Mechanizmu proszą o wyjaśnienie wskazanej kwestii.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Opiekę zdrowotną nad osadzonymi w Zakładzie sprawują zatrudniony na 0,5 etatu kierownik ambulatorium (specjalista chirurgii ogólnej) oraz zatrudnieni na umowę zlecenie 2 specjaliści chorób wewnętrznych, otolaryngolog, psychiatra, specjalista medycyny rodzinnej, neurolog, dermatolog oraz felczer. Personel lekarski jednostki uzupełnia zatrudniony na 0,5 etatu lekarz stomatolog. Kierownik ambulatorium i stomatolog przyjmują osadzonych 3 razy w tygodniu, natomiast pozostali lekarze raz w tygodniu, w zależności od potrzeb. W roku 2012 lekarze ogólni przyjęli 6 286 osób, a w roku 2013 do dnia wizytacji 3 399. Z informacji przekazanych od kierownika ambulatorium wynika, że najczęstsze schorzenia somatyczne to nadciśnienie, choroba wieńcowa, zmiany zwyrodnieniowe w układzie ruchu, przewlekła, obturacyjna choroba płuc oraz cukrzyca.

Średni personel medyczny Zakładu liczy 3 pielęgniarzy (2 mężczyzn i 1 kobieta) - funkcjonariuszy Służby Więziennej. Jeden z pielęgniarzy ukończył wyższe studia pielęgniarskie, a drugi, w czasie wizytacji, był w trakcie zdawania egzaminów końcowych. Personel pielęgniarski uczestniczy ponadto w szkoleniach organizowanych przez Służbę Więzienną oraz Okręgową Izbę Pielęgniarską.

Opieka pielęgniarska zapewniona jest osadzonym w dni powszednie w godz. 8.00-18.00. Poza godzinami pracy ambulatorium, w przypadkach nagłych, wzywane jest pogotowie ratunkowe.

W skład ambulatorium jednostki wchodzi gabinet lekarski, gabinet stomatologiczny, gabinet zabiegowy oraz izba chorych. Gabinet stomatologiczny wyposażono w nowoczesny unit z możliwością leczenia światłowodowego,

natomiast w gabinecie zabiegowym znajdują się m. in. trzykanałowy aparat EKG oraz zestaw reanimacyjny z defibrylatorem. W gabinecie zabiegowym wizytujący zwrócili uwagę na podłogę, która z uwagi na stopień zniszczenia oraz nierówną powierzchnię może sprawiać problemy z utrzymaniem jej w czystości. Zgodnie z §18 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 lipca 2012 r. w sprawie szczegółowych wymagań, jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia podmiotu leczniczego dla osób pozbawionych wolności (Dz. U. z 2012 r., poz. 808, dalej: rozporządzenia w sprawie warunków w podmiocie leczniczym) w pomieszczeniach ambulatorium z izbą chorych podłogi, a także połączenia ścian z podłogami wykonuje się z materiałów umożliwiającymi ich mycie i dezynfekcję.

W gabinecie zabiegowym zlokalizowano również szafę apteczną zaopatrzoną w szeroki asortyment leków stosowanych w schorzeniach somatycznych jak i psychiatrycznych. Wszystkie leki miały stosowny termin ważności. Leki wydawane są osadzonym przez pielęgniarki 2 razy dziennie, a poza godzinami pracy ambulatorium przez funkcjonariuszy z działu ochrony. Wskazać należy jednak, iż zgodnie z przekazanymi wizytującym informacjami leki zlecone np. z powodu przeziębienia wydawane są na całą kurację, natomiast przy chorobach przewlekłych podawana jest dawka na cały tydzień. W opinii przedstawicieli Mechanizmu powyższą praktykę uznać należy za nieprawidłową. W przypadku chorób przewlekłych stosuje się bowiem z reguły kilka leków zalecanych w różnych dawkach. W związku z powyższym leki powinny być wydawane osadzonym codziennie, aby wykluczyć ryzyko ewentualnej pomyłki przy przyjęciu leków, celowego przyjęcia całej dawki lub handlu lekami między osadzonymi.

W Zakładzie znajduje się 1 izba chorych wyposażona w łóżko piętrowe, stolik oraz krzesło. W kącie sanitarnym widoczne były w czasie wizytacji ślady wilgoci oraz zabrudzeń, a w umywalce zapewniono jedynie dostęp zimnej wody. Zabudowa kącia wykonana została z boazerii, której utrzymanie w czystości może sprawiać pewne trudności. Należy wskazać, iż zarówno wyposażenie izby, jak i panujące w niej warunki nie spełniają standardów zawartych we wskazanym

powyżej rozporządzeniu w sprawie warunków w podmiocie leczniczym (załącznik nr 2 *Szczegółowe wymagania jakim powinny odpowiadać pomieszczenia i urządzenia ambulatorium z izbą chorych*), a także rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2003 r. w sprawie warunków bytowych osób osadzonych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz. U z 2003 r., Nr 186, poz. 1820, tabela nr 13 *Normy wyposażenia w sprzęt kwaterunkowy sal chorych w zakładach opieki zdrowotnej dla osób pozbawionych wolności*). Zgodnie z przytoczonymi regulacjami izba chorych powinna być wyposażona w łóżko szpitalne, a w miejscu przeznaczonym do utrzymania higieny osobistej powinna znajdować się miska ustępowa oraz umywalka z dostępem do zimnej i ciepłej wody. Ponadto w jednostkach o pojemności powyżej 230 miejsc wydzielić należy co najmniej 2 izby chorych. Biorąc pod uwagę powyższe, pracownicy Mechanizmu zalecają dostosowanie liczby oraz warunków w izbie chorych do obowiązujących w tym zakresie przepisów.

Wartym rozważenia jest również postulat utworzenia w jednostce izolatki. Uzasadnieniem powyższego może służyć sytuacja zastana w Zakładzie przez przedstawicieli KMP. W czasie wizytacji bowiem w izbie chorych przebywał pacjent z podejrzeniem gruźlicy, który mimo to korzystał z kąpieli w łaźni ogólnej. Zgodnie z obowiązującymi przepisami izolotka jest pomieszczeniem służącym do odosobnienia pacjenta chorego na chorobę zakaźną w celu uniemożliwienia przeniesienia czynnika chorobotwórczego na inne osoby, w którego skład wchodzi pomieszczenie pobytu pacjenta oraz pomieszczenie higieniczno-sanitarne wyposażone m. in. w natrysk. (§2 pkt 3 w zw. z §10 rozporządzenia w sprawie warunków w podmiocie leczniczym). Pomimo, iż obowiązujące przepisy nie nakładają na jednostki penitencjarne obowiązku tworzenia izolatek, a jedynie dopuszczają taką możliwość, to warto wskazać, że zgodnie ze standardami międzynarodowymi *personel medyczny powinien zwrócić szczególną uwagę na konieczność izolowania więźniów podejrzewanych o to, że są nosicielami chorób zakaźnych* (reg. 42.3 pkt f Rekomendacji Rec (2006) 2 Komitetu Ministrów Rady Europy Europejskie Reguły Więzienne), a w przypadku wykrycia gruźlicy, zastosowania wszelkich niezbędnych środków w celu zapobieżenia

rozprzestrzenianiu się zakażenia (reg. 41 Rekomendacji Nr R (98) 7 Komitetu Ministrów Rady Europy dotyczącej etycznych i organizacyjnych aspektów opieki zdrowotnej w więzieniu).

10. Oddziaływania terapeutyczne

Pojemność funkcjonującego w Zakładzie oddziału terapeutycznego wynosi 24 miejsca, tyłu też osadzonych przebywało w oddziale w czasie wizytacji. Przybliżony czas oczekiwania na terapię wynosi około 20 miesięcy (w czasie wizytacji na terapię oczekiwało około 150 osób). W roku 2012 do oddziału przyjęto 97 skazanych, przy czym ponad połowa z nich została objęta terapią w związku z uzależnieniem zdiagnozowanym po raz pierwszy.

Po przybyciu do oddziału skazany wypełnienia *Deklarację Pacjenta*, w której zobowiązuje się wziąć odpowiedzialność za siebie, swoje zachowanie i wyzdrowienie, a także kartę *Pierwszy kontakt z pacjentem*, gdzie opisuje m. in. motywację do leczenia, poprzednie próby terapii, stan zdrowia i samopoczucie oraz postrzeganie własnego problemu alkoholowego. Z kolei w *Wywiadzie wstępnym* osadzeni odpowiadają na pytania dotyczące m.in. sytuacji rodzinnej i środowiskowej, zawodowej i materialnej, preferencji odnośnie spędzania wolnego czasu, sprawdzana jest także wiedza dotycząca uzależnień. Stworzenie IPT bazuje także na rozmowach nowoprzybyłego z zespołem terapeutycznym, podczas których ustalane są inne problematyczne obszary w funkcjonowaniu skazanego, np. trudności w powstrzymaniu impulsów agresywnych. Analiza wybranych IPT wskazała, że są one opracowywane przy aktywnym udziale samych zainteresowanych i dostosowane do ich indywidualnej sytuacji i możliwości.

Program terapeutyczny trwa 12 tygodni. W każdym tygodniu stosowane są 3 metody oddziaływań: film (np. *Żółty szalik*, *Skazany na bluesa*), warsztat (np. głód alkoholowy, wpływ picia na organizm) oraz 2 zajęcia z mikroedukacji (np. uzależnienia mieszane, poczucie krzywdy i przebaczenie, wstyd i poczucie winy, wprowadzenie do asertywności). W opinii eksperta KMP oferta

terapeutyczna jest ciekawa i umożliwiająca efektywne wykorzystanie 12-tygodniowego pobytu w oddziale.

Co 1,5 miesiąca 14-osobowa grupa osadzonych kończy terapię, a na ich miejsce przybywają kolejne osoby. Dzięki tego typu rotacji możliwa jest wymiana doświadczeń między nowoprzybyłymi oraz skazanymi, którzy odbyli już część terapii.

Raz w tygodniu organizuje się zebrania społeczności, na których osadzeni mogą poruszać nurtujące ich problemy. Z rozmów wynika, że dotyczą one głównie spraw związanych z bieżącym funkcjonowaniem w jednostce. Następnie skazani z poszczególnych cel przygotowują zajęcia angażujące całą społeczność. Najczęściej są to zajęcia ruchowe tj. kręgle lub koszykówka, ale także kalambury, wspólne rozwiązywanie krzyżówek, czy też zajęcia bazujące na programie *Jaka to melodia?*

Raz w tygodniu skazani uczestniczą także w mityngu AA. Udział w nim biorą wszyscy osadzeni z oddziału. Ponadto organizowane są mityngi, w których uczestniczą osadzeni z całego Zakładu oraz goście z zewnątrz. Z rozmów z osadzonymi wynika, że taka forma oddziaływań jest pomocna, gdyż daje im nadzieję na powodzenie w walce z nałogiem oraz późniejsze funkcjonowanie zgodnie z normami społecznymi. Do udziału w tych spotkaniach uprawnionych jest około 45 osób z całego Zakładu, a średnia liczba obecnych wynosi 25.

Osadzeni mają również możliwość odbycia rozmów indywidualnych z osobami z zespołu terapeutycznego. Przeważnie rozmowy te dotyczą programu terapeutycznego i zadań w nim realizowanych lub też spraw bieżących.

Z informacji przekazanych przez personel wynika, że dużym zainteresowaniem osadzonych cieszyły się prowadzone przez terapeutę spoza Zakładu zajęcia relaksacyjne *Art of living*. Także zdaniem eksperta KMP warto kontynuować tego typu oddziaływania z uwagi na to, że stwarzają one osadzonym możliwość powrotu do równowagi i wyciszenia się.

Personel oddziału terapeutycznego stanowią zatrudniony w pełnym wymiarze czasu pracy kierownik oraz 4 psychologów: młodszy (0,8 etatu) i starszy (0,4 etatu), specjalista (1 etat) oraz referent (0,6 etatu). W porównaniu do 2012

roku nastąpiło w oddziale zmniejszenie kadrowe z 4 do 3,8 etatu. Personel oddziału podnosi swoje kwalifikacje korzystając m. in z następujących szkoleń: specyfika projektowania programów profilaktycznych w środowiskach młodzieżowych, terapia krótkoterminowa w uzależnieniach, kurs specjalistyczny dla personelu działów terapeutycznych, szkolenie w zakresie leczenia substytucyjnego, kurs terapii motywującej, trening psychospołeczny, studium terapii uzależnień.

Wskazać należy, że zarówno kadra oddziału terapeutycznego jak i psycholog z działu penitencjarnego nie mają zapewnionej superwizji. W związku z tym warto zauważyć, iż przy tego typu obciążającej psychicznie pracy zapewnienie superwizji wydaje się niezbędne jako czynnik z jednej strony zabezpieczający psychologów, z drugiej zaś znacznie zwiększający efektywność ich pracy.

Rozmówcy przedstawiciele KMP bardzo dobrze wypowiadali się o pracy personelu z oddziału terapeutycznego cechującego się wysoką kulturą osobistą oraz zaangażowanego w indywidualne sprawy osadzonych. Również z obserwacji poczynionych przez eksperta KMP można wyprowadzić wniosek, że atmosfera panująca w oddziale sprzyja pracy terapeutycznej. Ponadto z uzyskanych informacji wynika, że personel oddziału terapeutycznego stara się przekazywać swoją wiedzę pozostałym funkcjonariuszom, aby w przypadku ewentualnych naruszeń dyscypliny reagowali oni adekwatnie do stanu osadzonego oraz stwierdzonych u niego trudności w funkcjonowaniu. Powyższa praktyka niewątpliwie zasługuje na uznanie.

Terapia dla skazanych spoza oddziału terapeutycznego obejmuje głównie rozmowy indywidualne. Zatrudniona psycholog przeprowadza ich od 5 do 8 dziennie. Główne powody zgłoszenia na rozmowę z psychologiem to obniżenie nastroju i trudności w relacjach rodzinnych, a także profilaktyka uzależnień. Psycholog przeprowadziła także dwie edycje treningu ART oraz wspomaga wychowawców w ich działaniach. Wydaje się, że powyżej wskazane działania wskazują na znaczne obciążenie obowiązkami psychologa, który pod opieką psychologiczną ma ponad 250 osób. W związku z powyższym brak jest czasu na

oddziaływania terapeutyczne dla skazanych nastawione na wgląd we własne funkcjonowanie i umożliwiające trwałą zmianę nieprzystawawczych i destruktywnych zachowań.

11. Oddziaływania kulturalno-oświatowe i sportowe

W suterenie pawilonu mieszkalnego B zlokalizowany jest *Kompleks Oświatowo-Sportowy*, w którego skład wchodzi biblioteka, czytelnia, pomieszczenie radiowęzła, sala do zajęć sportowych, sala gier, pracownia plastyczna, fryzjerna oraz sala, w której organizowane są wszelkie spotkania oraz programy. Biblioteka dysponuje księgozbiorem w liczbie około 8 tys. woluminów, w tym nowościami wydawniczymi, literaturą rosyjskojęzyczną, a także egzemplarzami kodeksu karnego wykonawczego z obowiązującym stanem prawnym. Z kolei w czytelni znajdują się czasopisma, prasa codzienna, gry planszowe, szachy i warcaby. Za pośrednictwem radiowęzła transmitowane są ogłoszenia (np. realizowane w jednostce kursy zawodowe, jadłospis, planowane remonty i związane z nimi utrudnienia), audycje własne (np. związane z wydarzeniami historycznymi, audycje przygotowywane przez służbę zdrowia), konkursy (geograficzny, historyczny, muzyczny) oraz audiobooki. Sala do zajęć sportowych wyposażona jest w ławkę do ćwiczeń, hantle oraz atlas, natomiast sala gier – w stół do ping-ponga i piłkarzyki. Zgodnie z przekazanymi informacjami, w czasie wizytacji pracownia plastyczna była wykorzystywana stale przez 4 osadzonych wyrabiających rękodzieło z papierowej wikliny oraz słomy.

Oferta kulturalno-oświatowa skierowana do osadzonych jest bardzo bogata. W jej ramach organizowane są turnieje i rozgrywki sportowe (szachy, tenis stołowy), koncerty (np. zakładowego zespołu *Wolni*) oraz wyjścia poza teren jednostki (renowacja nagrobków, praca na rzecz schroniska dla zwierząt, wyjścia do muzeum, pielgrzymki do Sanktuarium Maryjnego w Leśnej Podlaskiej). Przy współpracy z Fundacją *Sławek* skazani uczestniczą w pieszej pielgrzymce z Warszawy do Częstochowy. Ponadto w Zakładzie działa 3-osobowy zespół muzyczny *Wolni* oraz grupa teatralna wystawiająca w jednostce oraz poza jej murami spektakle *Herody* i *Perypetie Reżysera*.

W jednostce realizowany jest również szereg programów readaptacyjnych. Wśród nich należy wymienić: program *Wieża - adaptacja zamkniętego ja* skierowany do osadzonych nowo przyjmowanych do jednostki, program przeciwdziałania agresji i przemocy *Przestań być wrogiem a zostań przyjacielem*, programy aktywizacji zawodowej i promocji zatrudnienia *Współczesny rynek pracy* oraz *Podstawy obsługi komputera i urzędzeń biurowych*, a także program *Asystent osoby starszej i niepełnosprawnej*. Promocji sportu poświęcone są z kolei programy *Poznaj Białą i okolice*, w ramach którego organizuje się wycieczki rowerowe oraz program *Czysta gra* – regularne mecze piłki nożnej rozgrywane na pobliskich boiskach piłkarskich Orlik.

Zakład Karny prowadzi także szeroko rozwiniętą współpracę z podmiotami zewnętrznymi wśród których można wskazać m. in. Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego (organizacja warsztatów i zajęć ze skazanymi), Katolicki Uniwersytet Lubelski (program *Model PI kompleksowego systemu współpracy dla wsparcia wprowadzania więźniów do 25 roku życia na rynek pracy*), Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej (wykonywanie rękodzieła w okresie świątecznym), Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Białej Podlaskiej (realizacja programów skierowanych przeciwko sprawcom przemocy), Polski Związek Głuchych (kurs nauki języka migowego), Podlaski Oddział Polskiego Towarzystwa Stwardnienia Rozsianego w Białej Podlaskiej (realizacja programu *Asystent osoby starszej i niepełnosprawnej*).

Większość rozmówców chwaliła organizowane w jednostce zajęcia kulturalno-oświatowe oraz szeroki wybór książek w bibliotece. Także pracownicy Mechanizmu doceniają stworzone osadzonym możliwości spędzania wolnego czasu. Należy wskazać bowiem, iż tego rodzaju zaangażowanie ma niepodważalne walory wychowawcze, pozwala na odreagowanie napięć, działa odprężająco, pobudza intelektualnie oraz może dać osadzonym poczucie znalezienia się w warunkach przynajmniej zbliżonych do normalnych sytuacji życiowych.

12. Zatrudnienie oraz nauczanie

Zgodnie z danymi na dzień 16.10.2013 r. ogółem zatrudnionych było 115 osadzonych. Z zatrudnienia odpłatnego korzystały 74 osoby: 27 przy pracach porządkowych i pomocniczych na rzecz jednostki oraz 47 u kontrahentów spoza Zakładu. Z kolei zatrudnionych nieodpłatnie było 41 osób, w tym: 15 przy pracach porządkowych i pomocniczych wykonywanych na rzecz jednostki, 11 przy pracach publicznych wykonywanych na rzecz samorządu terytorialnego, 15 na cele charytatywne lub na rzecz organizacji pożytku publicznego.

Osadzeni w jednostce mogą korzystać również ze szkolenia kursowego. Od początku 2012 r. do dnia wizytacji zorganizowano kursy przyuczające do wykonywania zawodów konserwatora budynków, malarza budowlanego, glazurnika, ogrodnika terenów zieleni, brukarza, fryzjera, hydraulika oraz asystenta osoby niepełnosprawnej i starszej, które łącznie ukończyło 143 osadzonych.

Przedstawiciele KMP doceniają starania jednostki mające na celu utrzymanie wysokiego wskaźnika zatrudnienia osadzonych. Zatrudnienie bowiem stanowi jeden z podstawowych środków oddziaływania i reedukacji skazanych, ułatwiającego nawiązywanie prawidłowych relacji osobowych, pozwalającego zdobyć zawód i określone kwalifikacje zawodowe, zapewniającego dochody na wywiązywanie się z zobowiązań finansowych.

13. Prawo do praktyk religijnych

W jednostce znajduje się kaplica ekumeniczna mogąca pomieścić jednorazowo około 50 wiernych. Opiekę duszpasterską nad osadzonymi sprawują kapelani rzymskokatolicki oraz prawosławny. Msze święte odprawiane są w każdą niedzielę i święta, poza tym osadzeni mają zapewnioną możliwość uczestnictwa w spotkaniach religijnych oraz nauczaniu religii.

W jednostce organizowane są również indywidualne spotkania dla wyznawców Świadców Jehowy oraz Kościoła Zielonoświątkowego.

Osadzeni, z którymi przeprowadzono rozmowy nie zgłosili uwag w omawianym obszarze.

14. Dobre praktyki

W opinii przedstawicieli KMP osobnego omówienia wymaga, wspomniany uprzednio, program *Wieża – adaptacja zamkniętego ja*. Z założenia programem mieli być obejmowani osadzeni wyrażający chęć uczestnictwa oraz obligatoryjnie osadzeni przebywający w celi przejściowej. Zgodnie z przekazanymi informacjami, z uwagi na dużą liczbę przyjęć realizowanych w jednostce każdego miesiąca, do programu kierowane są osoby nowo przybyłe do jednostki, jeżeli potrzeba taka zostanie dostrzeżona w trakcie prowadzonej rozmowy wstępnej lub wstępnych badań medycznych.

Program ukierunkowany jest na ułatwienie osadzonym procesu adaptacji do warunków izolacji więziennej oraz przeciwdziałania przejawom agresji wśród osadzonych. W ramach programu organizowane są zajęcia informacyjne poświęcone omówieniu porządku wewnętrznego oraz wskazaniu przykładowych reakcji jakie mogą wystąpić w czasie przystosowywania się do życia w warunkach zamkniętych. Zajęcia te prowadzone są przez wychowawcę, psychologa, a w części organizacyjno-porządkowej uczestniczy również oddziaływy. Kolejne zajęcia oparte są natomiast na elementach programu ART i obejmują trening umiejętności społecznych, trening kontroli złości oraz trening wnioskowania moralnego. Zakres tematów realizowanych w czasie zajęć dotyczy, np. umiejętności radzenia sobie z presją grupy, zrozumienia potrzeb innych osób, radzenia sobie z oskarżeniem lub gniewem, umiejętności pomagania innym, przepraszania i proszenia o pomoc.

W opinii pracowników Mechanizmu przedstawiony program wart jest rozpowszechnienia w innych jednostkach. Obok przedstawienia informacji o zasadach funkcjonowania w jednostce w jego trakcie naświetla się osadzonym problemy z jakimi mogą się spotkać w czasie odbywania kary oraz wskazuje konstruktywne sposoby radzenia sobie z nimi. Program ten stanowi odzwierciedlenie rzetelnie realizowanego prawa do informacji nie tylko w kwestiach organizacyjnych, ale również mogących wystąpić w warunkach izolacji więziennej zagrożeń i trudności.

15. Zalecenia

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

Dyrektorowi Zakładu Karnego w Białej Podlaskiej:

1. przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego w sprawie traktowania osadzonego narodowości i w przypadku potwierdzenia się przedstawionych w Raporcie sygnałów wyeliminowanie przypadków niewłaściwego traktowania go;
2. zaprzestanie przeprowadzania kontroli osobistych w kaplicy;
3. podjęcie starań w celu zwiększenia liczby psychologów i wychowawców zatrudnionych w jednostce;
4. zapewnienie kadrze oddziału terapeutycznego oraz psychologowi penitencjarnemu superwizji;
5. poszerzenie oferty szkoleń dla funkcjonariuszy;
6. wznowienie zajęć relaksacyjnych dla osadzonych z oddziału terapeutycznego;
7. wyjaśnienie rozbieżności odnośnie miejsca realizacji nagród wymienionych w art. 138 § 2 i 3 kkw;
8. przeprowadzenie prac remontowych w salach widzeń;
9. realizację zaplanowanego wyposażenia łóżek piętrowych w drabinki i zabezpieczenia;
10. zapewnienie osadzonym brakujących kontenerów do przechowywania rzeczy osobistych;
11. wydzielenie stanowisk prysznicowych w łaźni oddziału I i II;
12. zwiększenie częstotliwości kąpieli dla osadzonych z oddziału I i II;
13. realizację zobowiązania do wyeliminowania ograniczeń w dokonywaniu zakupów określonych produktów żywnościowych przez osadzonych korzystających z diet innych niż podstawowa;

14. opracowanie listy artykułów, których przesyłanie w paczkach byłoby zabronione;
15. wyposażenie wszystkich plac spacerowych w częściowe zadaszenia;
16. uwzględnienie potrzeby dostosowania infrastruktury jednostki do potrzeb osób niepełnosprawnych w planowanych remontach i modernizacjach;
17. udostępnianie osadzonym w celach przejściowych egzemplarzy kodeksu karnego wykonawczego z aktualnym stanem prawnym;
18. wywieszenie w miejscu ogólnodostępnym w oddziale III adresów instytucji stojących na straży praw człowieka;
19. propagowanie wiedzy odnośnie orzecznictwa ETPCz oraz TK związanego z wykonywaniem kary pozbawienia wolności;
20. zmianę sposobu wydawania leków osadzonym;
21. dostosowanie liczby i warunków panujących w izbie chorych do obowiązujących przepisów;
22. rozważenie możliwości utworzenia w jednostce izolatki;

Dyrektorowi Okręgowemu Służby Więziennej w Lublinie:

1. wsparcie Dyrektora Zakładu Karnego w Białej Podlaskiej w realizacji zaleceń nr 3, 4, 6, 8, 10, 11, 12, 15, 16, 21.